

**ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ ΜΕΜΟΝΩΜΕΝΩΝ Η ΕΥΡΥΤΕΡΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΠΟΥ
ΕΦΑΡΜΟΣΤΗΚΑΝ ΑΠΟ ΤΟ 2008 ΣΕ ΚΑΙΡΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΜΕΓΕΘΗ
ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΟΝΤΑΙ ΜΕ ΤΗΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**

Αικατερίνη Τσούμα

Κέντρο Προγραμματισμού κα Οικονομικών Ερευνών, etsouma@kepe.ge

Περίληψη

Σημαντικά μέτρα που ελήφθησαν στη διάρκεια της οικονομικής ύφεσης αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και των ελληνικών επιχειρήσεων, μέσα και από τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Εντούτοις, σε πολλές περιπτώσεις, και σε συνδυασμό με το βάθος της ύφεσης που δεν είχε προβλεφθεί και συνδεόταν και με τη λήψη των μέτρων, φαίνεται στη βάση ορισμένων μεγεθών ότι οι πολιτικές επέδρασαν ανασταλτικά και δεν συνέβαλαν στην ενδυνάμωση της εγχώριας επιχειρηματικής δραστηριότητας. Η παρουσίαση της εξέλιξης επιλεγμένων καιρίων μακροοικονομικών μεγεθών (ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και επιχειρηματικό εισόδημα των οικονομικών λογαριασμών της γεωργίας) που συνδέονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα σε επίπεδο περιφέρειας καταδεικνύει την αρνητική πορεία που ακολούθησαν από την έναρξη της κρίσης και μετά. Η ενδεικτική οικονομετρική εκτίμηση της σημαντικότητας επιλεγμένων μέτρων πολιτικής για το σύνολο των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων αναφορικά με βασικά μακροοικονομικά μεγέθη (ακαθάριστη προστιθέμενη αξία, ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου και ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα) δείχνει την επίδραση συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής, η οποία είχε κυρίως αρνητικό πρόσημο. Θεωρείται ότι, γενικά, η οριστική άρση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, η επίσπευση και εφαρμογή των διαδικασιών σε όλο το ευρύ φάσμα διευκόλυνσης της επιχειρηματικότητας –νομοθέτηση, εφαρμογή, αξιοποίηση χρηματοοικονομικών εργαλείων, προσαρμογή της φορολογίας κ.λπ.– μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος σε βραχυ-μεσοπρόθεσμο ορίζοντα.

**THE EFFECTS OF SINGLE AND BROAD ECONOMIC POLICIES
IMPLEMENTED AFTER 2008 ON MAJOR ECONOMIC VARIABLES
RELATED TO ENTREPRENEURIAL ACTIVITY**

Ekaterini Tsouma

KEPE

Some of the major economic measures implemented during the most recent recession period in Greece aimed at strengthening the competitiveness of the country and the local enterprises, partly through the improvement of the domestic business environment. Still, in many cases, and to some extent due to the depth of the economic crisis which had not been predicted but was linked to the legislation of certain economic measures, the course of specific economic variables indicate that policies adversely affected and did not contribute to an upturn in domestic business

activity. The presentation of the path of selected major macroeconomic variables (gross value added, gross fixed capital investment and income from entrepreneurial activity in agriculture) related to economic activity on a regional level indicates the adverse developments following the beginning of the recession. Econometric indicative estimation of the significance of selected economic policy measures for all non-financial enterprises with respect to some key macroeconomic measures (gross value added, gross fixed capital formation and disposable income) further point to the impact of specific measures, mostly characterized by a negative sign. Overall, it can be argued that the final removal of the imposed capital controls, the avoidance of any further delays and the fast implementation of all the necessary procedures along the wide range of actions facilitating and boosting entrepreneurship –legislation, implementation, tax policy adjustment, use of all the available financial instruments, etc.– can, among other things, form the basis for creating the appropriate conditions for the improvement of the domestic business environment in the short to medium term.

1. Εισαγωγή

Η περίοδος από το 2008 έως και σήμερα παραμένει σε όρους οικονομικών και κοινωνικών διαστάσεων μια από τις πλέον κρίσιμες για την ελληνική οικονομία, δεδομένης της βαθείας οικονομικής ύφεσης και των επιδράσεων αυτής στα πραγματικά οικονομικά μεγέθη και το επίπεδο διαβίωσης. Η περίοδος αυτή χαρακτηρίστηκε από τη λήψη και εφαρμογή ιδιαίτερα εκτεταμένων και ριζικών μέτρων πολιτικής στα πλαίσια των προγραμμάτων δημοσιονομικής προσαρμογής και χρηματοοικονομικής στήριξης της Ελλάδας. Τα μέτρα που ελήφθησαν περιλάμβαναν στοχευμένες μεταρρυθμίσεις σε πολλά επίπεδα, με στόχο την άμβλυνση των στρεβλώσεων και ανισορροπιών, που οδήγησαν στη βαθιά κρίση μετά το 2008, και την οριστική μετάβαση της ελληνικής οικονομίας σε ένα μοντέλο βιώσιμης ανάπτυξης. Μεταξύ άλλων, αποσκοπούσαν στην ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας και των ελληνικών επιχειρήσεων, η οποία αναμένεται να λειτουργήσει και μέσα από τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος. Σε αυτήν την εξέλιξη κεντρικό ρόλο αναμενόταν να διαδραματίσει η αξιοποίηση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων της ελληνικής οικονομίας σε συνολικό, αλλά και περιφερειακό επίπεδο. Εντούτοις, σε πολλές περιπτώσεις και σε συνδυασμό με το βάθος της κρίσης που δεν είχε προβλεφθεί, και συνδεόταν και με τη λήψη των μέτρων, οι πολιτικές επέδρασαν ανασταλτικά και δεν συνέβαλαν στην ενδυνάμωση της εγχώριας επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Η όποια ποιοτική αξιολόγηση και ποσοτική αποτίμηση των επιδράσεων των μεμονωμένων ή και των ευρύτερων μέτρων πολιτικής που εφαρμόστηκαν δυσχεραίνεται τόσο σε συνολικό επίπεδο οικονομίας, αλλά ακόμα περισσότερο σε επίπεδο περιφερειών. Οι βασικοί λόγοι που εξηγούν την αδυναμία διεξαγωγής μιας διεξοδικής ποιοτικής και κυρίως ποσοτικής εκτίμησης των επιδράσεων των μεταρρυθμιστικών μέτρων με ακρίβεια αφορούν πρώτον, στο ότι δεν έχει παρέλθει

ακόμα μια ικανοποιητικά μακρά χρονική περίοδος ώστε να εκτιμηθούν, και δεύτερον, στις ελλείψεις εμπειρικών οικονομικών δεδομένων, ιδιαίτερα σε επίπεδο περιφέρειας. Για τον λόγο αυτό, η παρούσα εργασία επιχειρεί αρχικά να παρουσιάσει σε επίπεδο περιφερειών, και ειδικά για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ), την εξέλιξη επιλεγμένων καίριων οικονομικών μεγεθών που συνδέονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα, παράλληλα με τη λήψη σημαντικών μεμονωμένων και ευρύτερων μέτρων πολιτικής. Στη συνέχεια, στη βάση τριμηνιαίων στοιχείων για το σύνολο των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων της χώρας, επιχειρείται ενδεικτικά η οικονομετρική εκτίμηση της σημαντικότητας επιλεγμένων μέτρων πολιτικής, με τη χρήση της μεθοδολογίας των ψευδομεταβλητών. Και εδώ η ανάλυση αφορά σε καίρια μεγέθη, τα οποία προέρχονται από τους σχετικούς λογαριασμούς των επιχειρήσεων και επιλέγονται με στόχο να υπάρχει ένας σημαντικός βαθμός συνάφειας και συγκρισιμότητας με τα σχετικά μεγέθη που παρουσιάζονται αρχικά σε επίπεδο περιφέρειας.

Η πορεία των βασικών μεγεθών για την ΠΔΕ καταδεικνύει σαφώς ότι η περίοδος ύφεσης της ελληνικής οικονομίας, που συμπίπτει με την περίοδο λήψης και εφαρμογής σημαντικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων, σηματοδότησε την πρωτική εξέλιξη στα υπό εξέταση μεγέθη. Παράλληλα, τα αποτελέσματα των οικονομετρικών εκτιμήσεων σε επίπεδο χώρας για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις στηρίζουν το επιχείρημα της σημαντικής επίδρασης τόσο ευρύτερων όσο και μεμονωμένων πολιτικών σε βασικά μεγέθη που αφορούν στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Σε πολλές από τις περιπτώσεις οι επιδράσεις υπήρξαν αρνητικές. Συνολικά διαφαίνεται ότι τα μέτρα που ελήφθησαν, σε συνδυασμό με τις σημαντικές καθυστερήσεις στην προώθηση ευνοϊκών μεταρρυθμίσεων για την ενδυνάμωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά και τη χρηματοοικονομική ασφυξία, δεν επέτρεψαν στις ελληνικές επιχειρήσεις να αξιοποιήσουν τις όποιες τυχόν θετικές διαστάσεις των εφαρμοζόμενων πολιτικών.

2. Η πορεία βασικών μακροοικονομικών μεγεθών σε επίπεδο περιφερειών

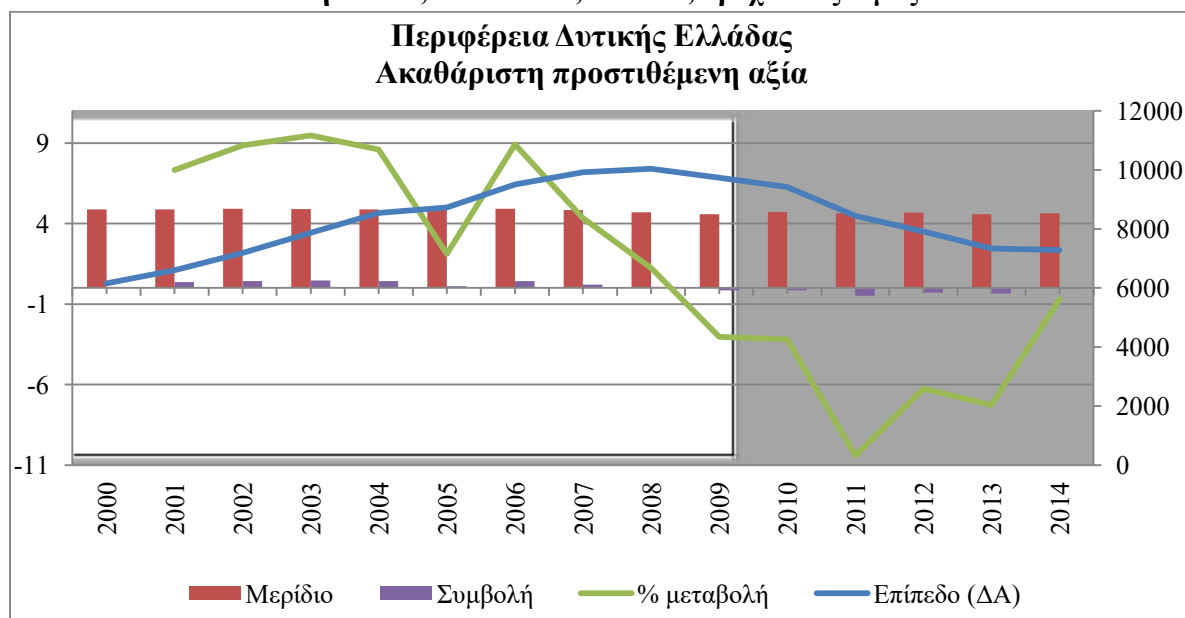
Σημαντική πληροφόρηση παρέχεται από την πορεία βασικών οικονομικών μεγεθών που είναι διαθέσιμα σε επίπεδο περιφερειών. Έμφαση δίδεται κυρίως στην περίοδο μετά την είσοδο της ελληνικής οικονομίας σε οικονομική ύφεση, και ειδικότερα από το 2010, όπου ξεκίνησε η λήψη και εφαρμογή καίριων συνολικών ή και μεμονωμένων μέτρων οικονομικής πολιτικής στη χώρα. Τα βασικά μεγέθη που εξετάζονται είναι η ακαθάριστη προστιθέμενη αξία (ΑΠΑ), οι ακαθάριστες επενδύσεις παγίου κεφαλαίου (ΑΕΠΚ) και το επιχειρηματικό εισόδημα (ΕΕΓ) από τους Οικονομικούς Λογαριασμούς της Γεωργίας. Στην τελευταία περίπτωση, η οικονομική μεταβλητή που εξετάζεται και προέρχεται από τους Περιφερειακούς Αγροτικούς Λογαριασμούς, δεν αφορά στο σύνολο των κλάδων, αλλά αποκλειστικά στο επιχειρηματικό εισόδημα από τη γεωργική δραστηριότητα. Η επιλογή αυτή συνδέεται (α) με τους περιορισμούς αναφορικά με τη διαθεσιμότητα των στατιστικών δεδομένων σε περιφερειακό επίπεδο και (β) με τον στόχο να καταστεί δυνατή μια σύγκριση με τα σχετικά μεγέθη που συνδέονται με την επιχειρηματική

δραστηριότητα και αναλύονται στην Ενότητα 3 σε επίπεδο συνολικής οικονομίας και χρησιμοποιούνται για τις οικονομετρικές εκτιμήσεις.¹

Σε όλες τις περιπτώσεις, και δίνοντας το βάρος στην ΠΔΕ, υπολογίζεται το μερίδιο του εκάστοτε μεγέθους στο σύνολο, η συμβολή του και η ποσοστιαία μεταβολή του. Τα εν λόγω μεγέθη απεικονίζονται μαζί με τα σχετικά επίπεδα για την περίοδο 2000 έως 2014, για την οποία υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία. Επιπλέον, για την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία γίνεται και μια σύγκριση σε επίπεδο Περιφερειακών Ενοτήτων (ΠΕ), μεταξύ Αιτωλοακαρνανίας, Αχαΐας και Ηλείας. Σε όλες τις περιπτώσεις η πηγή των στοιχείων είναι η Ελληνική Στατιστική Αρχή (ΕΛ.ΣΤΑΤ.).

Όπως διακρίνεται στο Διάγραμμα 1.1, στο 4,6% ήταν το μερίδιο της ΑΠΑ της ΠΔΕ στη συνολική ΑΠΑ το 2014, έχοντας σημειώσει μικρή προσαρμογή προς τα κάτω σε σχέση με το σταθερό 4,9% της περιόδου 2000-2006. Παράλληλα, σταδιακή πτώση σημείωσε η ΑΠΑ για την ΠΔΕ από το 2009, με τη μέγιστη τιμή να καταγράφεται το 2008, ενώ το 2014 τα επίπεδα της ΑΠΑ είχαν μειωθεί πλησιάζοντας αυτά του 2002. Η πορεία αυτή της ΑΠΑ για την ΠΔΕ αντανακλάται και στους ρυθμούς μεταβολής αλλά και τη συμβολή του μεγέθους στο σύνολο (η οποία είναι σχετικά μικρή), όπου και τα δύο πέρασαν σε αρνητικό επίπεδο από το 2009 και μετά. Η περίοδος αυτή συμπίπτει με την περίοδο λήψης καίριων μέτρων και εφαρμογής βασικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων, η οποία παρουσιάζεται με σκίαση.

Διάγραμμα 1.1
ΑΠΑ στην ΠΔΕ, 2000-2014, εκατ. €, τρέχουσες τιμές

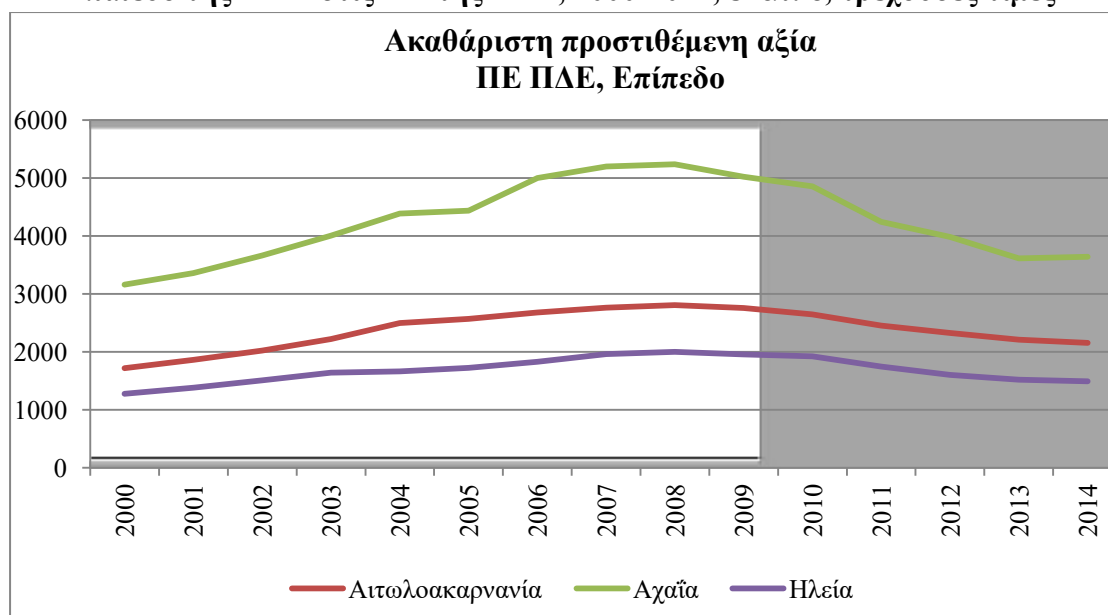

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα. ΔΑ: δεξιός άξονας.

¹ Για τον λόγο αυτό, δεν χρησιμοποιείται το ΑΕΠ σε επίπεδο περιφερειών, παρ' ότι είναι διαθέσιμο. Με άλλα λόγια, αφορά σε μια συνολική μεταβλητή και δεν παρέχει πιο εξειδικευμένη πληροφόρηση αναφορικά με την επιχειρηματική δραστηριότητα.

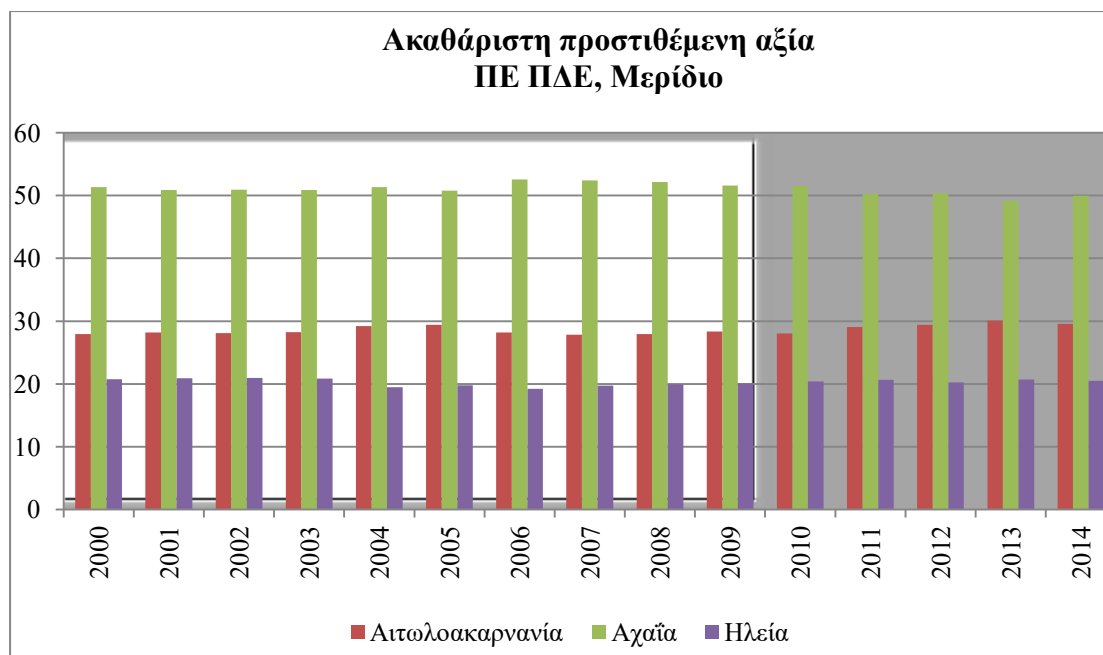
Η συγκριτική παρουσίαση της ΑΠΑ για τις τρεις ΠΕ της ΠΔΕ γίνεται με τα Διαγράμματα 1.2-1.5. Στα δύο πρώτα διακρίνεται σαφώς ο ρόλος και το μεγαλύτερο μερίδιο της ΠΕ της Αχαΐας, κοντά στο 50%, με τα μερίδια της Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας να ακολουθούν. Και εδώ διακρίνεται ξεκάθαρα η κάμψη στο μέγεθος της ΑΠΑ που σημειώνεται από το 2009 και μετά και στις τρεις ΠΕ, στοιχείο που επιβεβαιώνεται από τους αρνητικούς ρυθμούς μεταβολής (Διάγραμμα 1.4) και την αρνητική συμβολή του μεγέθους (στο σύνολο) (Διάγραμμα 1.5) σε όλες τις περιπτώσεις και για τις τρεις ΠΕ της ΠΔΕ. Και εδώ, η περίοδος κάμψης συμπίπτει με την σκιασμένη περίοδο λήψης και εφαρμογής ριζικών μέτρων στην ελληνική οικονομία.

Διάγραμμα 1.2
Επίπεδο της ΑΠΑ στις ΠΕ της ΠΔΕ, 2000-2014, εκατ. €, τρέχουσες τιμές

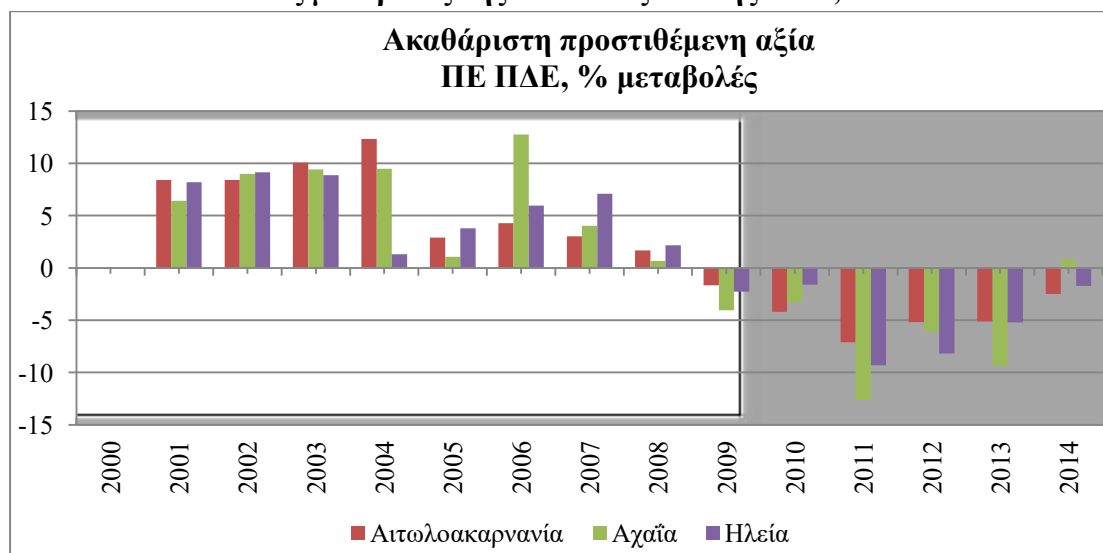
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 1.3
Μερίδιο της ΑΠΑ στις ΠΕ της ΠΔΕ, 2000-2014, ποσοστά

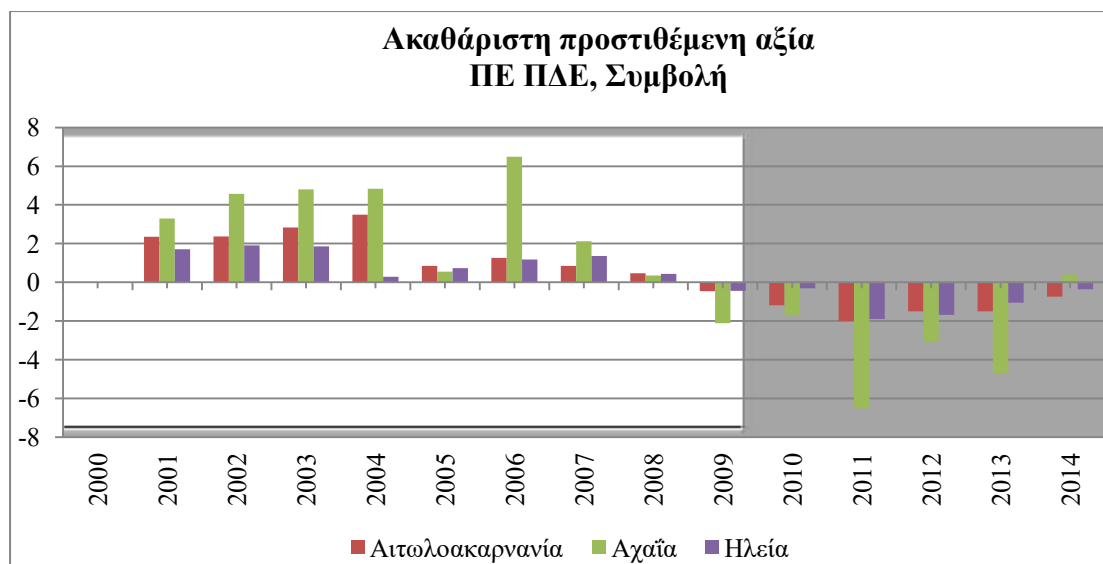
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 1.4
Ποσοστιαίες μεταβολές της ΑΠΑ στις ΠΕ της ΠΔΕ, 2000-2014

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Διάγραμμα 1.5
Συμβολή της ΑΠΑ στις ΠΕ της ΠΔΕ, 2000-2014

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα.

Ενδεικτική είναι και η πορεία του ιδιαίτερα σημαντικού για την επιχειρηματικότητα μεγέθους των ΑΕΠΚ σε περιφερειακό επίπεδο. Το Διάγραμμα 1.6 απεικονίζει την πορεία του εν λόγω μεγέθους για την ΠΔΕ. Κατά αντιστοιχία, σε συνδυασμό με τα επίπεδα των ΑΕΠΚ την περίοδο 2000-2014, παρουσιάζονται τα μερίδια στις συνολικές ΑΕΠΚ, η ποσοστιαία μεταβολή καθώς και η συμβολή τους στο σύνολο. Η απεικονιζόμενη σκίαση αφορά και εδώ στην περίοδο λήψης και εφαρμογής καίριων μέτρων στην ελληνική οικονομία.

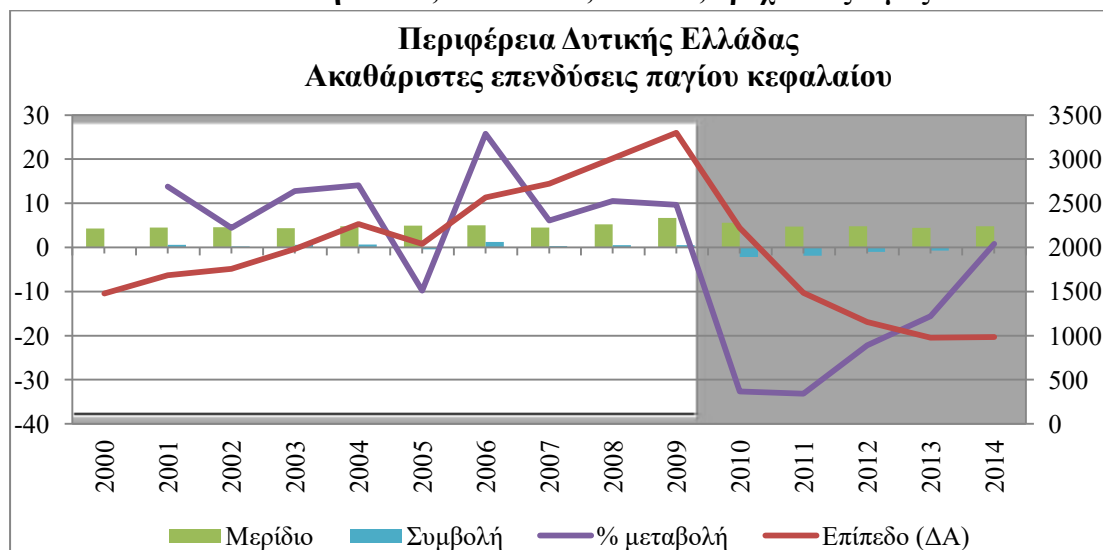
Συνολικά ανοδική, αν και με διακυμάνσεις, είναι η πορεία του μεριδίου των ΑΕΠΚ για την ΠΔΕ μέχρι και το 2009, όπου καταγράφεται το μέγιστο της περιόδου (6,7%) και πτωτική στη συνέχεια, με μέσο μερίδιο της τάξεως του 4,7% την τετραετία 2011-2014. Αναγκαίο είναι να επισημανθεί ότι το επίπεδο των ΑΕΠΚ στην ΠΔΕ σημείωσε σημαντική πτώση μετά το 2009 και κατέληξε το 2014 σε επίπεδα χαμηλότερα και από αυτά του 2000. Κατά συνέπεια, διψήφιες και έντονα αρνητικές υπήρξαν οι ποσοστιαίες μεταβολές για τα έτη 2010-2013, σε σχέση με τα αντίστοιχα προηγούμενα, ξεπερνώντας το 2011 και 2012 και το -30%. Σε αντιστοιχία με αυτά τα στοιχεία, αρνητική ήταν και η συμβολή στο σύνολο που καταγράφηκε στα έτη 2010-2013. Η περίοδος σημαντικής κάμψης των ΑΕΠΚ, που αποτελεί μια κρίσιμη μακροοικονομική συνιστώσα και συνδέεται άμεσα με την επιχειρηματική δραστηριότητα, συμπίπτει με την περίοδο λήψης και εφαρμογής μέτρων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων στην ελληνική οικονομία. Η σταθεροποίηση που παρατηρείται για το έτος 2014, με τη σχετική ποσοστιαία μεταβολή να περνά οριακά το μηδέν και να κινείται σε θετικά επίπεδα (0,8%), είναι δύσκολο να αξιολογηθεί περαιτέρω, λόγω της έλλειψης στοιχείων για τα επόμενα έτη.

Ένα άλλο οικονομικό μέγεθος που αποκτά σημασία για την ΠΔΕ² είναι το επιχειρηματικό εισόδημα από τους Οικονομικούς Λογαριασμούς της Γεωργίας. Σημειώνεται ότι ο μέσος όρος, για την υπό εξέταση περίοδο, του μεριδίου της ΠΔΕ

² Σημειώνεται ότι ο μέσος όρος, για την υπό εξέταση περίοδο, του μεριδίου της ΠΔΕ στην ΑΠΑ του κλάδου γεωργία-δασοκομία-αλιεία κυμαίνεται στο 11% περίπου.

στην ΑΠΑ του κλάδου γεωργία-δασοκομία-αλιεία κυμαίνεται στο 11% περίπου. Το Διάγραμμα 1.7 απεικονίζει την πορεία του εν λόγω μεγέθους σε επίπεδα, καθώς και τα σχετιζόμενα αποκτώμενα μεγέθη του μεριδίου, της ποσοστιαίας μεταβολής και της συμβολής για την περίοδο 2000-2014.

Διάγραμμα 1.6
ΑΕΠΚ στην ΠΔΕ, 2000-2014, εκατ. €, τρέχουσες τιμές

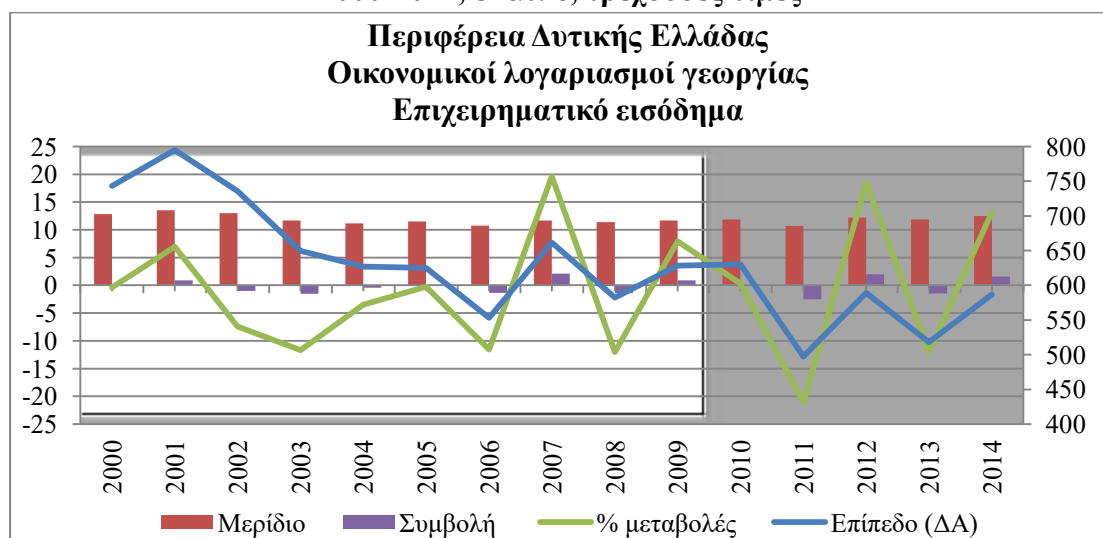

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα. ΔΑ: δεξιός άξονας.

Παρά τη συνολική μεταβλητότητα που χαρακτηρίζει τα μεγέθη αυτά (κυρίως τις ποσοστιαίες μεταβολές και τη συμβολή) και δυσχεραίνει την εξαγωγή συμπερασμάτων, διαφαίνεται ότι η περίοδος μετά το 2009 σηματοδότησε μια σημαντική κάμψη στο επιχειρηματικό εισόδημα στον κλάδο της γεωργίας. Η σχετική σταθεροποίηση που φαίνεται να είχε επέλθει κατά την περίοδο 2007-2009, μετά τη σημαντική μείωση του επιχειρηματικού εισοδήματος από το 2001, αντιστρέφεται από το 2011 και μετά. Σημειώνεται, παράλληλα, ότι η εξαετία 2010-2014 χαρακτηρίστηκε από ένα οριακά υψηλότερο μέσο μερίδιο (11,8%) στο σύνολο σε σχέση με την εξαετία 2005-2009 (11,4%).

Διάγραμμα 1.7
Επιχειρηματικό εισόδημα στην ΠΔΕ
από τους Οικονομικούς Λογαριασμούς της Γεωργίας
2000-2014, εκατ. €, τρέχουσες τιμές

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ., υπολογισμοί και επεξεργασία από τον συγγραφέα. ΔΑ: δεξιός άξονας.

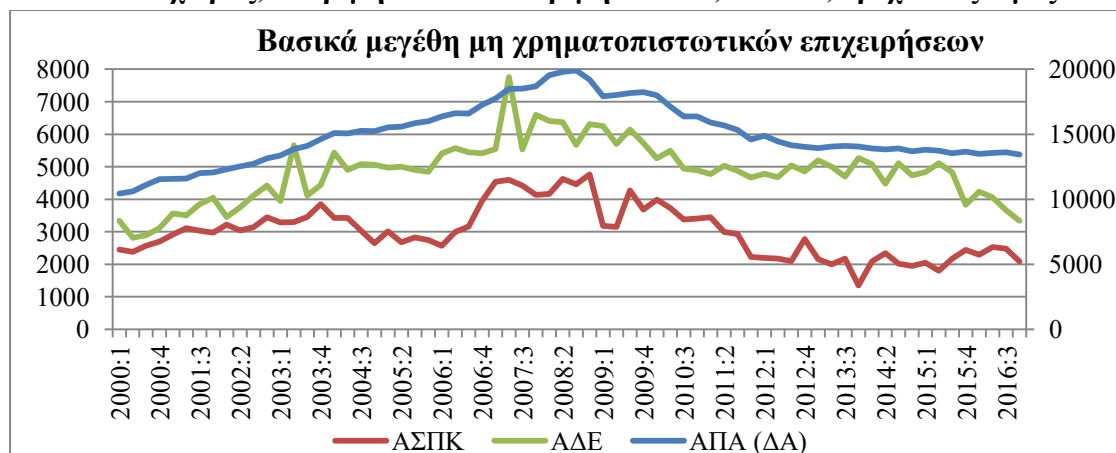
3. Η επίδραση μεμονωμένων και ευρύτερων πολιτικών σε βασικά μεγέθη των επιχειρήσεων

Έχοντας διαπιστώσει κάποια βασικά στοιχεία της πορείας καιρίων οικονομικών μεγεθών για την ΠΔΕ κατά την πρόσφατη περίοδο κρίσης στην ελληνική οικονομία, γίνεται χρήση της μεθοδολογίας των ψευδομεταβλητών, με στόχο την εκτίμηση του ρόλου επιλεγμένων ευρύτερων και μεμονωμένων μέτρων πολιτικής. Λαμβάνοντας υπόψη τους περιορισμούς αναφορικά με τη διαθεσιμότητα των δεδομένων, χρησιμοποιούνται τριμηνιαία στοιχεία τριών βασικών μεταβλητών για το σύνολο των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων της χώρας. Τα στοιχεία αυτά προέρχονται από τους σχετικούς λογαριασμούς των επιχειρήσεων και αφορούν στην ΑΠΑ, στον Ακαθάριστο Σχηματισμό Παγίου Κεφαλαίου (ΑΣΠΚ) και το Ακαθάριστο Διαθέσιμο Εισόδημα (ΑΔΕ). Η πηγή των στοιχείων είναι η ΕΛ.ΣΤΑΤ. και οι Τριμηνιαίοι Μη Χρηματοοικονομικοί Λογαριασμοί των Θεσμικών Τομέων.

Σε ένα πρώτο στάδιο απεικονίζεται στο Διάγραμμα 1.8 η τριμηνιαία πορεία των εν λόγω μεγεθών για τη χρονική περίοδο από το πρώτο τρίμηνο του 2000 έως το τέταρτο τρίμηνο του 2016. Σε όλες τις περιπτώσεις, τα μεγέθη παρουσιάζουν μια πτωτική τάση μετά το 2008, με το ΑΔΕ να σημειώνει και μια επιπρόσθετη σημαντική κάμψη από το τρίτο τρίμηνο του 2015 και μετά, επιστρέφοντας σε επίπεδα κοντά σε αυτά της αρχής της δεκαετίας του 2000. Η μικρότερη μεταβλητότητα φαίνεται να χαρακτηρίζει την ΑΠΑ, ενώ στην περίπτωση του ΑΣΠΚ μεσολάβησε και μια περίοδος κάμψης κατά τα έτη 2004 και 2005, τα χαμηλά επίπεδα της οποίας ξεπεράστηκαν κατά την πρόσφατη βαθιά οικονομική κρίση της ελληνικής οικονομίας.

Διάγραμμα 1.8

Επιλεγμένα μεγέθη των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων,
Σύνολο χώρας, 1^ο τρίμηνο 2000-4^ο τρίμηνο 2016, εκατ. €, τρέχουσες τιμές

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. ΔΑ: δεξιός άξονας. ΔΑ: δεξιός άξονας.

Με στόχο να διερευνηθούν στην παρούσα ενότητα ενδεικτικά οι τυχόν θετικές ή αρνητικές επιπτώσεις συγκεκριμένων μέτρων πολιτικής στα επιλεγμένα μεγέθη για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις της χώρας, γίνεται μια επιλογή σημαντικών μέτρων πολιτικής που ελήφθησαν από το 2008 και μετά. Για τη διευκόλυνση της επιλογής και της οικονομετρικής εφαρμογής, τα μέτρα κατηγοριοποιούνται στη βάση πέντε κεντρικών κριτηρίων: τα μέτρα που αφορούν σε ευρύτερες πολιτικές, καθώς και τη νομοθέτηση που συνδέεται με τις επενδύσεις, τη φορολόγηση των επιχειρήσεων, την αδειοδότηση των επιχειρήσεων και το επιχειρηματικό περιβάλλον, την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη. Τα επιλεγμένα αυτά μέτρα παρουσιάζονται αναλυτικά στον Πίνακα 1.1, όπου αναφέρεται το μέτρο και ο σχετικός Νόμος και εξηγείται η γενική συνάφεια ή/και το βασικό περιεχόμενο.

Πίνακας 1.1

Επιλεγμένα ευρύτερα και μεμονωμένα μέτρα πολιτικής, 2008-2015

Πλαίσιο/Νόμος/Χαρακτηρισμός συνδεόμενης ψευδομεταβλητής	Συνάφεια
Ευρύτερες πολιτικές	
1 ^ο Οικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής για την Ελλάδα, Μάιος 2010/ d1	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
2 ^ο Οικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής για την Ελλάδα, Μάρτιος 2012/ d2	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
3 ^ο Οικονομικό πρόγραμμα προσαρμογής για την Ελλάδα, Αύγουστος 2015/ d3	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και

	μεταρρυθμίσεων
Κεφαλαιακοί έλεγχοι, Ιούνιος 2015/ d4	Επιβολή τραπεζικής αργίας βραχείας διάρκειας και μακροπρόθεσμων περιορισμών στην κίνηση κεφαλαίων
Αναδιάρθρωση του κρατικού ελληνικού χρέους, Μάρτιος 2012/ d5	Συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην απομείωση του κρατικού χρέους
Νομοθέτηση που συνδέεται με τις επενδύσεις	
N.3894/2010, Δεκέμβριος 2010/ e_d1	Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων
N.3908/2011, Φεβρουάριος 2011/ e_d2	Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή
N.4146/2013, Απρίλιος 2013/ e_d3	Διαμόρφωση Φίλικου Αναπτυξιακού Περιβάλλοντος για τις Στρατηγικές και Ιδιωτικές Επενδύσεις και άλλες διατάξεις
Νομοθέτηση που συνδέεται με τη φορολόγηση των επιχειρήσεων	
N.3943/2011, Μάρτιος 2011/ f_d1	Καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, στελέχωση των ελεγκτικών υπηρεσιών και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Οικονομικών [Άρθρο 14 Φορολογία των μερισμάτων και των κερδών που διανέμουν τα νομικά πρόσωπα]
N.4172/2013, Ιούλιος 2013/ f_d2	Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις [ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΚΕΡΑΗ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ, Άρθρο 29 Φορολογικός συντελεστής]
Νομοθέτηση που συνδέεται με την αδειοδότηση των επιχειρήσεων	
N3982/2011, Ιούνιος 2011/ l_d1	Απλοποίηση της αδειοδότησης τεχνικών επαγγελματικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών πάρκων και άλλες διατάξεις
N4014/2011, Σεπτέμβριος 2011/ l_d2	Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες

	διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος
N4262/2014, Μάιος 2014/ l_d3	Απλούστευση της αδειοδότησης για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και άλλες διατάξεις
Νομοθέτηση που συνδέεται με το επιχειρηματικό περιβάλλον, την επιχειρηματικότητα και την ανάπτυξη	
N4072/2012, Απρίλιος 2012/ b_d1	Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα – Μεσίτες Ακινήτων – Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις.
N.4269/2014, Ιούνιος 2014/ b_d2	Χωροταξική και πολεοδομική μεταρρύθμιση Βιώσιμη ανάπτυξη
N.4314/2014, Δεκέμβριος 2014/ b_d3	A) Για τη διαχείριση, τον έλεγχο και την εφαρμογή αναπτυξιακών παρεμβάσεων για την προγραμματική περίοδο 2014–2020, B) Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/17 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 13 ^{ης} Ιουνίου 2012 (ΕΕ L 156/16.6.2012) στο ελληνικό δίκαιο, τροποποίηση του ν. 3419/2005 (Α 297) και άλλες διατάξεις

Στη συνέχεια επιχειρείται μια αρχική συνδυαστική διαγραμματική παρουσίαση της εξέλιξης των υπό εξέταση μεγεθών με τα ανωτέρω μέτρα πολιτικής. Στο Διάγραμμα 1.9 παρουσιάζεται εκ νέου η εξέλιξη της ΑΠΑ, του ΑΣΠΚ και του ΑΔΕ για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, όπου η περίοδος αναφοράς ξεκινά το πρώτο τρίμηνο του 2008 και με σκίαση ενσωματώνονται τα τρίμηνα λήψης/νομοθέτησης των επιλεγμένων μέτρων. Σε συγκεκριμένες περιπτώσεις διαφαίνεται να συμπίπτει η λήψη ενός μέτρου με μια κάμψη ή αύξηση σε ένα (ή περισσότερα) από τα υπό εξέταση μεγέθη, ενώ σε άλλες περιπτώσεις διακρίνεται μια σταθερότητα. Εντούτοις, είναι σαφές, ότι η διαγραμματική αντιπαραβολή της πορείας των βασικών μεγεθών για τις επιχειρήσεις με τα επιλεγμένα ευρύτερα και μεμονωμένα μέτρα πολιτικής δεν αρκεί σε καμία περίπτωση για μια αξιόπιστη αξιολόγηση τυχόν επιδράσεων.

Διάγραμμα 1.9
Επιλεγμένα μεγέθη των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων
(εκατ. €, τρέχουσες τιμές) και επιλεγμένα μέτρα πολιτικής,
1^ο τρίμηνο 2008-4^ο τρίμηνο 2016

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, εκτιμήσεις και επεξεργασία από τον συγγραφέα. Οι κάθετες μπάρες αντιπροσωπεύουν τα μέτρα πολιτικής.

Τεχνικές μέθοδοι καλούνται να συμπληρώσουν την παροχή πληροφόρησης αναφορικά με τις τυχόν θετικές ή αρνητικές επιδράσεις των μέτρων. Για τον λόγο αυτό, στο επόμενο στάδιο πραγματοποιούνται οικονομετρικές εκτιμήσεις εξισώσεων με τη μέθοδο των ελαχίστων τετραγώνων, με στόχο την εξαγωγή ενδεικτικών συμπερασμάτων. Στη βάση της μεθοδολογίας των ψευδομεταβλητών, για κάθε επιλεγμένο μέτρο πολιτικής κατασκευάζεται μια ψευδομεταβλητή, η οποία λαμβάνει την τιμή μηδέν πριν από την ημερομηνία λήψης/νομοθέτησης του μέτρου και την τιμή της μονάδας από το τρίμηνο της λήψης/νομοθέτησης του μέτρου και μετά.³ Για τις εκτιμήσεις διαμορφώνονται εξισώσεις όπου ως εξαρτημένη μεταβλητή λαμβάνεται το εκάστοτε υπό εξέταση οικονομικό μέγεθος και ως ανεξάρτητες ή επεξηγηματικές μεταβλητές εισέρχονται στις εξισώσεις οι ψευδομεταβλητές και άλλα επιλεγμένα οικονομικά μεγέθη. Ειδικότερα, χρησιμοποιούνται το ΑΕΠ,⁴ η απασχόληση, ο πληθωρισμός και τα δάνεια των επιχειρήσεων.⁵ Για την εξακρίβωση και επιβεβαίωση του προσήμου και της στατιστικής σημαντικότητας των επιδράσεων μέσα από διαφορετικές σχέσεις, εκτιμώνται μια σειρά εναλλακτικών εξισώσεων.

³ Όπως προκύπτει και από τον Πίνακα 1, σε λίγες περιπτώσεις συμπίπτει η περίοδος λήψης/νομοθέτησης δύο μέτρων με αποτέλεσμα οι ψευδομεταβλητές να ταυτίζονται χρονικά. Εντός της ίδιας κατηγορίας αυτό συμβαίνει μόνο στην περίπτωση του 2^{ου} Οικονομικού προγράμματος προσαρμογής για την Ελλάδα και της αναδιάρθρωσης του κρατικού ελληνικού χρέους.

⁴ Διενεργούνται εναλλακτικές εκτιμήσεις και χωρίς την ενσωμάτωση του ΑΕΠ, ώστε να διαπιστωθεί κατά πόσο μεταβάλλεται το αποτέλεσμα ως προς τη σημαντικότητα των ψευδομεταβλητών (ή και άλλων μεταβλητών). Τα αποτελέσματα από αυτές συνεκτιμούνται με όλα τα υπόλοιπα. Αναφέρεται στο σημείο αυτό ότι και εδώ δεν θεωρήθηκε δόκιμη η χρήση του περιφερειακού ΑΕΠ, εφόσον στην παρούσα ενότητα χρησιμοποιούνται στοιχεία σε συνολικό επίπεδο χώρας και όχι σε περιφερειακό επίπεδο.

⁵ Όλες οι εξισώσεις περιλαμβάνουν και σταθερό όρο. Ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι 68.

Πιο συγκεκριμένα, οι εκτιμήσεις πραγματοποιούνται ενσωματώνοντας τις ψευδομεταβλητές είτε σε ομάδες μέτρων σύμφωνα με τις ενότητες συνάφειας του Πίνακα 1.1, είτε στη βάση τριών χρονικών ενοτήτων, όπου ενσωματώνονται τα μέτρα που ελήφθησαν κατά τις διαιτησίες 2010-2011, 2012-2013 και 2014-2015, είτε και μεμονωμένες. Με άλλα λόγια, ελέγχεται η τυχόν σημαντικότητα των ψευδομεταβλητών με τρεις διαφορετικούς τρόπους. Αρχικά μέσα από εξισώσεις, στις οποίες εκτός από τις επιλεγμένες ανεξάρτητες μεταβλητές, ενσωματώνονται όλες οι ψευδομεταβλητές που αντιστοιχούν στην κάθε κατηγορία μέτρων, κατά συνάφεια. Για παράδειγμα, εκτιμάται μια εξίσωση με όλες της ψευδομεταβλητές της κατηγορίας των μέτρων που αφορούν στις επενδύσεις, δηλαδή, τις e_d1 , e_d2 και e_d3 , μια εξίσωση με όλες τις ψευδομεταβλητές της κατηγορίας των μέτρων που αφορούν στη φορολόγηση των επιχειρήσεων, δηλαδή τις f_d1 και f_d2 , κ.ο.κ. Στη συνέχεια στη βάση εξισώσεων στις οποίες, εκτός από τις επιλεγμένες ανεξάρτητες μεταβλητές, ενσωματώνονται όλες οι ψευδομεταβλητές που αντιστοιχούν στα μέτρα που ελήφθησαν ανά διαιτησία. Οι χρονικές ομάδες που δημιουργούνται είναι οι ακόλουθες τρεις: για τη διαιτησία 2010-2011 λαμβάνονται υπόψη οι ψευδομεταβλητές $d1$, e_d1 , e_d2 , l_d1 και l_d2 , για τη διαιτησία 2012-2013 οι ψευδομεταβλητές $d2$, b_d1 , e_d3 και f_d2 , ενώ για τη διαιτησία 2014-2015 οι ψευδομεταβλητές l_d3 , b_d3 , $d3$ και $d4$.⁶ Σε κάθε μία εξίσωση, ενσωματώνονται συνεπώς οι ψευδομεταβλητές της κάθε ομάδας. Τέλος, με τη χρήση εξισώσεων στις οποίες, εκτός από τις επιλεγμένες ανεξάρτητες μεταβλητές, ενσωματώνεται ξεχωριστά η κάθε μία μεμονωμένη ψευδομεταβλητή.⁷

Σύμφωνα με την ως άνω διαδικασία εκτίμησης, εκτιμώνται συνολικά για την κάθε μία από τις τρεις υπό εξέταση μεταβλητές (ΑΠΑ, ΑΣΠΚ, και ΑΔΕ) 22 εξισώσεις.⁸ Τα αποτελέσματα όλων των παλινδρομήσεων συνεκτιμώνται στη βάση των στατιστικών της εκάστοτε εξίσωσης, λαμβάνοντας υπόψη και τα αποτελέσματα ως προς τις ανεξάρτητες μεταβλητές (π.χ. στατιστική σημαντικότητα του πληθωρισμού, των δανείων κλπ.). Με τον τρόπο αυτό εξάγεται η πληροφόρηση αναφορικά με τη στατιστική σημαντικότητα και το πρόσημο των συντελεστών των ψευδομεταβλητών που αντανάκλουν, σε κάποιο βαθμό, την επίδραση των υπό εξέταση μέτρων στα μεγέθη αναφοράς. Η εν λόγω πληροφόρηση συνοψίζεται και βοηθάει στην καταληκτική παρουσίαση των μέτρων πολιτικής που μοιάζουν να έχουν διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ΑΠΑ, του ΑΣΠΚ και του ΑΔΕ των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων. Στους Πίνακες 1.2 (για την ΑΠΑ), 1.3 (για τον ΑΣΠΚ) και 1.4 (για το ΑΔΕ) παρουσιάζονται αναλυτικά για τις τρεις μεταβλητές που εξετάζονται οι ψευδομεταβλητές που προκύπτει ότι έχουν σημαντικές επιδράσεις, σε συνδυασμό με το πρόσημο των σχετικών συντελεστών, που αποτυπώνει την κατεύθυνση της επίδρασης και τους αντίστοιχους νόμους με το περιεχόμενό τους.

⁶ Υπενθυμίζεται ότι σε λίγες περιπτώσεις συμπίπτει η περίοδος λήψης/νομοθέτησης δύο μέτρων με αποτέλεσμα οι ψευδομεταβλητές να ταυτίζονται χρονικά.

⁷ Σημειώνεται ότι δεν επιχειρείται η ταυτόχρονη ενσωμάτωση όλων των ψευδομεταβλητών σε μία εξίσωση, στη βάση του αριθμού των παρατηρήσεων (68) και με στόχο να διατηρηθεί ένας ικανοποιητικός αριθμός βαθμών ελευθερίας.

⁸ Επιπλέον, εκτιμώνται και άλλες 22, χωρίς την ενσωμάτωση του ΑΕΠ, για λόγους σύγκρισης. Βλέπε και Υποσημείωση 4. Επίσης, προκύπτουν συνολικά δύο εξισώσεις λιγότερες, εξαιτίας των χρονικών επικαλύψεων.

Πίνακας 1.2
Σύνοψη αποτελεσμάτων των εκτιμήσεων για την ΑΠΑ

Ακαθάριστη προστιθέμενη αξία			
Σημαντικές ψευδομεταβλητές			
Ψευδομεταβλητή	Πρόσημο	Μέτρο/Νόμος	Περιεχόμενο/Άξονας
d1	(-)	1ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
d2	(+)	2ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
e_d1	(-)	N.3894/2010	Επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων
l_d1	(+)	N.3982/2011	Απλοποίηση της αδειοδότησης τεχνικών επαγγελματικών και μεταποιητικών δραστηριοτήτων και επιχειρηματικών πάρκων και άλλες διατάξεις
l_d2	(+)	N.4014/2011	Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος
b_d1	(+)	N.4072/2012	Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα – Μεσίτες Ακινήτων – Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων και αλιείας και άλλες διατάξεις.

Σημειώσεις: Η εξαρτημένη μεταβλητή στις υποκείμενες εξισώσεις είναι η ΑΠΑ. Ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι 68. Όλες οι εξισώσεις περιλαμβάνουν και σταθερό όρο. Ο συμβολισμός των ψευδομεταβλητών είναι σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό τους που δίδεται στον Πίνακα 1.

Στην περίπτωση της ΑΠΑ, έξι ψευδομεταβλητές και συνεπώς και ευρύτερα ή και συνολικά μέτρα πολιτικής φαίνεται να διακρίνονται για τις επιδράσεις τους στο μέγεθος αυτό. Το πρώτο Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα και ο Νόμος για την επιτάχυνση και διαφάνεια υλοποίησης Στρατηγικών Επενδύσεων προκύπτει ότι είχαν αρνητική επίδραση στην πορεία της ΑΠΑ των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων κατά την εξεταζόμενη περίοδο, εφόσον εισέρχονται στην εξίσωση με αρνητικό και στατιστικά σημαντικό συντελεστή.

Αντίθετα, τόσο το δεύτερο Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα όσο και οι Νόμοι για την απλοποίηση της αδειοδότησης κλπ., την περιβαλλοντική αδειοδότηση κλπ. και τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος κλπ., εμφανίζονται με θετικά και στατιστικά σημαντικά πρόσημα, σηματοδοτώντας θετικές επιδράσεις αναφορικά με την εξέλιξη της ΑΠΑ για το σύνολο των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων της χώρας.

Πίνακας 3
Σύνοψη αποτελεσμάτων των εκτιμήσεων για τον ΑΣΠΚ

Ακαθάριστος σχηματισμός παγίου κεφαλαίου			
Σημαντικές ψευδομεταβλητές			
Ψευδομ.	Πρόσημο	Μέτρο/Νόμος	Περιεχόμενο/Άξονας
d1	(-)	1ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
d2	(-)	2ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
e_d2	(-)	N.3908/2011	Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, την Επιχειρηματικότητα και την Περιφερειακή Συνοχή
f_d2	(-)	N.4172/2013	Φορολογία εισοδήματος, επείγοντα μέτρα εφαρμογής του ν. 4046/2012, του ν. 4093/2012 και του ν. 4127/2013 και άλλες διατάξεις [ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ' ΚΕΡΔΗ ΑΠΟ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ, Άρθρο 29 Φορολογικός συντελεστής]
l_d2	(-)	N.4014/2011	Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος
l_d3	(-)	N.4262/2014	Απλούστευση της αδειοδότησης για την άσκηση οικονομικής δραστηριότητας και άλλες διατάξεις

Σημειώσεις: Η εξαρτημένη μεταβλητή στις υποκείμενες εξισώσεις είναι η ΑΣΠΚ. Ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι 68. Όλες οι εξισώσεις περιλαμβάνουν και σταθερό όρο. Ο συμβολισμός των ψευδομεταβλητών είναι σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό τους που δίδεται στον Πίνακα 1.

Προχωρώντας στα αποτελέσματα για τον ΑΣΠΚ, παρατηρείται μια σημαντική διαφοροποίηση ως προς το πρόσημο των σημαντικών ψευδομεταβλητών και, προφανώς, και τις σχετικές επιδράσεις των επιλεγμένων μέτρων πολιτικής, σε σχέση με την ΑΠΑ. Πιο συγκεκριμένα, όπως διακρίνεται στον Πίνακα 3, και στις έξι περιπτώσεις των στατιστικά σημαντικών συντελεστών η επίδραση προκύπτει ότι είναι αρνητική για το μέγεθος των επενδύσεων στις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις. Μεταξύ αυτών είναι τα δύο πρώτα προγράμματα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, καθώς και ο υπό εξέταση Νόμος για τη φορολογία του εισοδήματος. Ταυτόχρονα, τα παραπάνω αποτελούν ένα εύρημα με σημαίνοντα ρόλο, εάν ληφθεί υπόψη ότι ορισμένα από τα εφαρμοζόμενα μέτρα αποσκοπούσαν στην ενίσχυση των επενδύσεων, όπως ο Νόμος για την Ενίσχυση Ιδιωτικών Επενδύσεων για την Οικονομική Ανάπτυξη, αλλά και την στήριξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας, όπως οι Νόμοι για την περιβαλλοντική αδειοδότηση και την απλούστευση της αδειοδότησης.

Τέλος, ενδεικτικά είναι και τα αποτελέσματα των οικονομετρικών εκτιμήσεων για το ΑΔΕ των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων, όπου φαίνεται να περιορίζεται ο αριθμός των ψευδομεταβλητών με στατιστικά σημαντικούς συντελεστές, και κατά συνέπεια των οικονομικών μέτρων με σημαντικές επιδράσεις. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα συνοπτικά ευρήματα που ενσωματώνει ο Πίνακας 4, τα τρία μέτρα που φαίνεται ότι αποκτούν σημασία για το ΑΔΕ των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων είναι το πρώτο και τρίτο πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, και ο Νόμος για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος κλπ. Αξιοσημείωτο είναι ότι στις πρώτες δύο περιπτώσεις το πρόσημο της επίδρασης είναι αρνητικό, ενώ στην τρίτη θετικό.

Πίνακας 4
Σύνοψη αποτελεσμάτων των εκτιμήσεων για το ΑΔΕ

Ακαθάριστο διαθέσιμο εισόδημα			
Σημαντικές ψευδομεταβλητές			
Ψευδομ.	Πρόσημο	Μέτρο/Νόμος	Περιεχόμενο/Άξονας
d1	(-)	1ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
d3	(-)	3ο Μνημόνιο	Πρόγραμμα οικονομικής στήριξης για την Ελλάδα, συνοδευόμενο από σειρά δεσμευτικών μέτρων και μεταρρυθμίσεων
b_d1	(+)	N.4072/2012	Βελτίωση επιχειρηματικού περιβάλλοντος – Νέα εταιρική μορφή – Σήματα – Μεσίτες Ακινήτων – Ρύθμιση θεμάτων ναυτιλίας, λιμένων

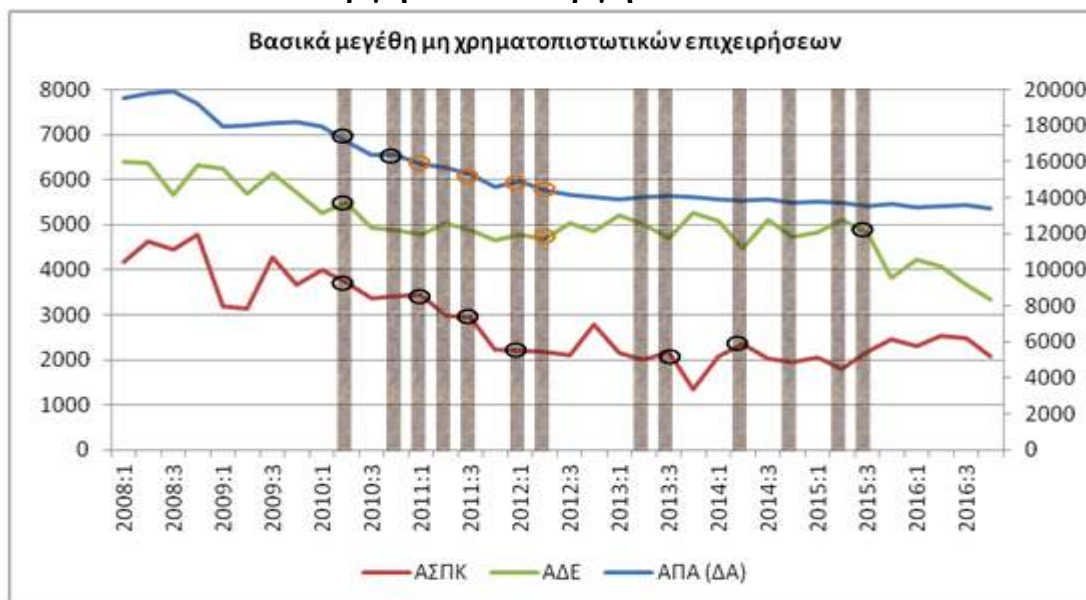
			και αλιείας και άλλες διατάξεις.
--	--	--	----------------------------------

Σημειώσεις: Η εξαρτημένη μεταβλητή στις υποκειμένες εξισώσεις είναι το ΑΔΕ. Ο αριθμός των παρατηρήσεων είναι 68. Όλες οι εξισώσεις περιλαμβάνουν και σταθερό όρο. Ο συμβολισμός των ψευδομεταβλητών είναι σύμφωνα με τον χαρακτηρισμό τους που δίδεται στον Πίνακα 1.

Τα παραπάνω αποτελέσματα των οικονομετρικών εκτιμήσεων ως προς τη στατιστική σημαντικότητα των ενσωματωμένων ψευδομεταβλητών και, συνεπώς, τις ενδείξεις για τις τυχόν θετικές και αρνητικές επιδράσεις επιλεγμένων μέτρων πολιτικής από το 2008 και μετά, απεικονίζονται στο Διάγραμμα 1.10 με πορτοκαλί και μαύρη κυκλική σήμανση, αντίστοιχα. Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η μαύρη σήμανση που σηματοδοτεί αρνητική επίπτωση, φαίνεται να συμπίπτει με μια οπτικά ευδιάκριτη πτώση του αντίστοιχου μεγέθους. Λιγότερο ευδιάκριτες διαγραμματικά είναι οι θετικές επιδράσεις σε σχέση με την εξέλιξη των υπό εξέταση μεγεθών για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις, οι οποίες σε λίγες περιπτώσεις συμπίπτουν με μια εμφανή ανοδική πορεία.

Διάγραμμα 1.10

Επιλεγμένα μεγέθη των μη χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (εκατ. €, τρέχουσες τιμές), επιλεγμένα μέτρα πολιτικής και θετικές (πορτοκαλί κύκλος) και αρνητικές (μαύρος κύκλος) επιδράσεις, 1^ο τρίμηνο 2008-4^ο τρίμηνο 2016

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ, εκτιμήσεις και επεξεργασία από τον συγγραφέα. Οι κάθετες μπάρες αντιπροσωπεύουν τα μέτρα πολιτικής.

4. Συμπεράσματα

Τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν στις Ενότητες 2 και 3 της παρούσας εργασίας καταδεικνύουν ότι τόσο τα ευρύτερα όσο και ορισμένα μεμονωμένα μέτρα πολιτικής που ελήφθησαν και εφαρμόστηκαν μετά την είσοδο της ελληνικής οικονομίας σε περίοδο ύφεσης φαίνεται να επέδρασαν σε βασικά μεγέθη που αφορούν στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα. Η διερεύνηση της πορείας των υπό εξέταση βασικών μακροοικονομικών μεγεθών σε επίπεδο περιφέρειας, καθώς και η οικονομετρική εκτίμηση εξισώσεων με τη μέθοδο των ψευδομεταβλητών οδηγεί στο κεντρικό συμπέρασμα ότι το πρώτο και το τρίτο πρόγραμμα οικονομικής στήριξης της ελληνικής οικονομίας είχαν σημαντικές αρνητικές επιδράσεις.

Πρέπει να σημειωθεί, ότι δεν μπορεί πάντοτε να αναμένεται η άμεση αντανάκλαση των μέτρων στα οικονομικά μεγέθη, ενώ παράλληλα σε αρκετές περιπτώσεις η ψήφιση ενός Νόμου δεν συνεπάγεται και την άμεση εφαρμογή του. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα μπορεί να αναφερθεί το ζήτημα της σχετικής με την αδειοδότηση νομοθέτησης, με στόχο την αναγκαιότητα εξορθολογισμού και απλοποίησης της αδειοδοτικής διαδικασίας, η οποία αναλαμβάνει σημαίνοντα ρόλο για την επιχειρηματική δραστηριότητα. Ωστόσο, παράγοντες όπως ο περιορισμένος βαθμός λειτουργικότητας κάποιων Νόμων, η τμηματική ενεργοποίησή τους εξαιτίας της μη ή καθυστερημένης έκδοσης της δευτερογενούς νομοθεσίας (π.χ. Υπουργικές Αποφάσεις και Προεδρικά Διατάγματα), καθώς και η πολυπλοκότητα και επιβάρυνση σε όρους κόστους και χρόνου που εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν οι επιχειρήσεις, δρουν ανασταλτικά και εμποδίζουν την ενεργοποίηση των όποιων θετικών επιδράσεων.

Ως αποτέλεσμα, συνολικά, λαμβάνοντας υπόψη τις σημαντικές καθυστερήσεις στην προώθηση ευνοϊκών μεταρρυθμίσεων για την ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αλλά και τη χρηματοοικονομική ασφυξία, οι ελληνικές επιχειρήσεις δεν φαίνεται να έχουν καταφέρει να επωφεληθούν από τις όποιες θετικές διαστάσεις των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Σαφώς, δεδομένων των δεσμεύσεων που έχει αναλάβει η χώρα στα πλαίσια των προγραμμάτων οικονομικής προσαρμογής, η διατύπωση προτάσεων για την στήριξη της εγχώριας επιχειρηματικότητας δεν μπορεί να αφορά στην άμεση κατάργηση των εφαρμοζόμενων μέτρων. Εντούτοις, σε ένα γενικότερο πλαίσιο, η οριστική άρση των ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίων, η επίσπευση και εφαρμογή των διαδικασιών σε όλο το ευρύ φάσμα διευκόλυνσης της επιχειρηματικότητας –νομοθέτηση, εφαρμογή, αξιοποίηση χρηματοοικονομικών εργαλείων, προσαρμογή της φορολογίας, κλπ.– μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη δημιουργία κατάλληλων συνθηκών για τη βελτίωση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος σε βραχυ- μεσοπρόθεσμο ορίζοντα. Παράλληλα, και σε ένα ειδικότερο πλαίσιο, κρίσιμο είναι να μπορούν να χρησιμοποιηθούν λεπτομερέστερα στοιχεία σε περιφερειακό επίπεδο συνδυαστικά με την πληροφόρηση για τα εφαρμοζόμενα μέτρα για την εξαγωγή πιο εξειδικευμένων συμπερασμάτων και την τυχόν αντιμετώπιση στρεβλώσεων και αγκυλώσεων που εμποδίζουν την ενίσχυση της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Βιβλιογραφία

European Economy (2010), The Economic Adjustment Programme for Greece, *Occasional Papers* 61.

European Economy (2012), The Second Economic Adjustment Programme for Greece, *Occasional Papers* 94.

Memorandum of Understanding Between the European Commission acting on behalf of the European Stability Mechanism, and the Hellenic Republic, and the Bank of Greece. Athens and Brussels, 19 August 2015

Suits, Daniel B. (1957). Use of Dummy Variables in Regression Equations. *Journal of the American Statistical Association*. 52 (280), 548-551.

Wooldridge, J. M. (2015). *Introductory econometrics: A modern approach*. Nelson Education.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3894, Αρ. Φύλλου 204, 2 Δεκεμβρίου 2010.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3908, Αρ. Φύλλου 8, 1 Φεβρουαρίου 2011.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3943, Αρ. Φύλλου 66, 31 Μαρτίου 2011.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3982, Αρ. Φύλλου 143, 17 Ιουνίου 2011.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4014, Αρ. Φύλλου 209, 21 Σεπτεμβρίου 2011.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4072, Αρ. Φύλλου 86, 11 Απριλίου 2012.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4146, Αρ. Φύλλου 90, 18 Απριλίου 2013.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4172, Αρ. Φύλλου 167, 23 Ιουλίου 2013.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4262, Αρ. Φύλλου 114, 10 Μαΐου 2014.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4269, Αρ. Φύλλου 142, 28 Ιουνίου 2014.

NΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4314, Αρ. Φύλλου 265, 23 Δεκεμβρίου 2014.